

مالکیت معنوی

موضوع مالکیت معنوی تراوشات ذهنی و ابتکارات انسان می باشد که علاوه بر جنبه معنوی آن، دارای ارزش اقتصادی آن نیز می باشد، مانند اینکه شخصی کتابی را تالیف می نماید. این کتاب علاوه بر حق مالی که برای مولف به وجود می آورد جنبه معنوی نیز دارد که ممکن است برای او بسیار با ارزش تر از جنبه مادی اثر باشد. به خاطر همین ارزش مادی و معنوی مالکیت های معنوی، هم در در حقوق ملی کشورها و هم در حقوق بین الملل، پیش بینی ها و اقداماتی جهت حمایت از آن صورت گرفت و سازمانی به نام سازمان جهانی مالکیت فکری (world intellectual property organization) موسوم به (wipo) تاسیس گردید و در آن معاهده های گوناگونی همچون کنوانسیون "برن" برای حمایت از آثار ادبی و هنری (copyright) و معاهده پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی منعقد

به طور کلی، می توان مالکیت معنوی را به مالکیت صنعتی و مالکیت ادبی و هنری تقسیم نمود که در این مطلب این دو را مورد بررسی قرار می دهیم.

• مالکیت صنعتی

مالکیت صنعتی شاخه ای از حقوق تجارت است که حقوق غیر مادی ناشی از علائم مشخص کننده مانند علائم تجاری یا صنعتی و یا خدماتی، اسم تجاری، سمبل یا علامت و مشخصات منشاء کالا را مورد مطالعه قرار داده و به حقوق حاصل از خلاقیت و نوآوری از قبیل: ورقه های اختراع، گواهی اشیاء مصرفی و بالاخره به اشکال و ترسیمات و مسایل راجع به رقابت نامشروع و سوء استفاده از حقوق مالکیت صنعتی می پردازد. امروزه مالکیت صنعتی، چه در حقوق داخلی و چه در سطح بین المللی، به علت الزامات بازرگانی بین المللی و روابط اقتصادی کشورها با یکدیگر، مورد حمایت جدی قرار گرفته و به مخترع مبتکر و بالاخره به فرد خلاق امکان می دهد که به طور انحصاری از علامت یا اختراع خود استفاده کند و فرد متجاوز به حقوق خود را از طریق حقوقی یا جزایی تحت تعقیب قانونی قرار دهد (مواد ۵۲۸ تا ۵۳۰ ق.م اسلامی - تعزیرات).

• مالکیت ادبی و هنری

حقوق مالکیت ادبی - هنری را می توان اینگونه تعریف نمود که: "مجموعه حقوقی است که قانون برای پدید آورنده نسبت به اثر او می شناسد و بهره برداری انحصاری از اثر را برای مدت محدودی برای پدید آورنده و پس از مرگ او برای وراثت ایجاد می نماید". برای به دست آوردن این حقوق، اثر باید نخستین بار در ایران چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده و قبلاً در هیچ کشوری چاپ یا نشر یا پخش یا اجرا نشده باشد.

اختراع ثبت شده چیست؟

اختراع ثبت شده یعنی حق انحصاری که توسط دولت برای اختراعی داده میشود که جدید است، دارای گام اختراعی است و در صنعت کاربرد دارد. اختراع ثبت شده به مالک آن حق انحصاری میدهد تا از ساخت، استفاده، عرضه برای فروش، فروش یا وارد کردن یک محصول یا یک فرآیند بر اساس اختراع ثبت شده بدون اجازه قبلی مالک آن جلوگیری یا آن را متوقف کند. اختراع ثبت شده ابزار قدرتمند تجاری برای شرکتها است تا بتوانند برای محصول یا فرآیند جدید حق انحصاری داشته باشند و از طریق تفویض اجازه استفاده، درآمد بیشتری کسب کنند. یک محصول مرکب (مانند دوربین، تلفن همراه یا اتومبیل) ممکن است تعدادی اختراع را در بر داشته باشند که موضوع اختراعات ثبت شده متعددی هستند و ممکن است در مالکیت افراد مختلف باشند.

اختراعات توسط اداره ملی ثبت اختراعات یک کشور یا اداره منطقه ای ثبت اختراعات گروهی از کشورها ثبت میشود. ورقه اختراع برای مدت محدودی که عموماً ۲۰ سال است اعتبار دارد. این مدت از تاریخ تسلیم تقاضانامه ثبت اختراع آغاز میشود، با این شرط که هزینه های تمدید مربوط به موقع پرداخت شود. حق اختراع یک حق محدود به قلمرو است یعنی به مرزهای جغرافیائی کشور یا منطقه مربوط محدود میشود. درمقابل حق انحصاری که به بوسیله ثبت اختراع کسب میشود، متقاضی باید با ارائه توصیف کتبی دقیق، صحیح و کامل اختراع در تقاضانامه اختراع، آنرا برای عموم افشاء کند. اختراع ثبت شده و در بسیاری از کشورها، تقاضانامه ثبت اختراع، از طریق انتشار در روزنامه یا مجله رسمی برای عموم افشاء میشود.

اختراع چیست؟

در مقوله قانون ثبت اختراع، اختراع بطور کلی به معنی راه حل جدید و نوآورانه برای یک مشکل فنی است. این راه حل ممکن است به ایجاد دستگاه، محصول، روش یا فرآیند کاملاً جدید مربوط باشد یا ممکن است فقط بهبود جزئی محصول یا فرآیند شناخته شده ای باشد. صرفاً پیدا کردن چیزی که در طبیعت موجود است بطور کلی اختراع محسوب نمیشود، مقدار مناسب ابتکار انسانی، خلاقیت و گام اختراعی باید وجود داشته باشد. ضمن اینکه اکثر اختراعات اکنون نتیجه تلاشهای قابل ملاحظه و سرمایه گذاری بلند مدت در تحقیق و توسعه هستند. بسیاری از پیشرفتهای فنی ساده و ارزان که ارزش بازاری زیادی دارند، درآمد و سودهای سرشار نصیب مخترعین آنها یا شرکتها می کند.

قدرت نوآوری

درک تفاوت بین ابداع و نوآوری اهمیت دارد. ابداع به معنی راه حل فنی برای یک مشکل فنی می باشد. ابداع ممکن است ایده ای نوآورانه یا به شکل مدل کاری یا الگو باشد. نوآوری یعنی تبدیل یک ابداع به محصول یا فرآیند که قابلیت عرضه به بازار را داشته باشد. برخی از دلایل اصلی که شرکتها نوآوری میکنند عبارتند از:

- بهبود فرآیندهای تولید به منظور صرفه جویی در هزینه ها و بهبود بهره وری
- معرفی محصولات جدید که نیاز مشتریان را مرتفع میکند.
- پیشی گرفتن در رقابتها و یا گسترش سهم بازار
- تضمین اینکه فناوری برای رفع نیازهای واقعی و نوظهور کسب و کار و مشتریان آن بهبود یابد.
- پیشگیری از وابستگی یک فناوری به فناوریهای سایر شرکتها.

در اقتصاد امروز، مدیریت نوآوری در یک شرکت مستلزم دانش مطلوب از سیستم اختراع به منظور تضمین این است که شرکت حداکثر سود را از ظرفیت نوآورانه و خلاق خود کسب کند، با سایر مالکین اختراع مشارکت سودآور داشته باشد و از استفاده غیر مجاز فناوری متعلق به سایرین اجتناب کند. برخلاف گذشته، امروزه بسیاری از نوآوری ها پیچیده و بر اساس تعدادی از اختراعات ثبت شده هستند که ممکن است به مالکین مختلف تعلق داشته باشند.

چرا باید اختراعات خود را ثبت کنید؟

چرخه های کوتاه محصول و رقابت روز افزون فشار زیادی بر شرکتها وارد میکنند تا نوآور باشند و یا به نوآوریهای سایر شرکتها دسترسی پیدا کنند تا در بازارهای صادراتی و داخلی رقابت کنند و به این رقابت ادامه دهند. حقوق انحصاری که از ثبت اختراع بدست می آید برای شرکتهای نوآور به منظور شکوفا شدن در یک محیط چالش برانگیز، پر خطر و پویا ممکن است عنصری حیاتی باشند. دلایل کلیدی برای ثبت اختراع موارد زیر را در بر میگیرند:

موقعیت قدرتمند در بازار و امتیازهای رقابتی: ورقه اختراع به مالک آن حق انحصاری میدهد که به موجب آن وی میتواند از استفاده تجاری از اختراع توسط سایرین جلوگیری کند یا آن را متوقف کند و در نتیجه، رقابت، خطرات و بی ثباتی ناشی از فعالیت جاعلین و تقلید کنندگان را کاهش دهد. اگر شرکت شما مالک یک اختراع ثبت شده ارزشمند است یا اجازه بهره برداری از آن را کسب کرده است، ممکن است قادر باشد در مقابل ورود رقیبان به بازار همان اختراعات موانعی به وجود آورد. این کار به شرکت شما کمک خواهد کرد به عنصر فعال برجسته در بازارهای مربوط تبدیل شود.

سود بیشتر یا بازگشت بیشتر سرمایه: اگر شرکت شما زمان و پول قابل ملاحظه برای تحقیق و توسعه صرف کرده باشد، حمایت اختراعی ناشی از ابداعات مزبور به احیاء هزینه ها و بازگشت بیشتر سرمایه گذاری کمک خواهد کرد.

درآمد مضاعف از محل تفویض اجازه بهره برداری و انتقال اختراع: بعنوان مالک یک اختراع، میتوانید حق استفاده از آنرا به سایرین تفویض کنید و در مقابل مبالغ و یا حق امتیازی دریافت کنید تا از این راه درآمد بیشتری برای شرکت کسب کنید. فروش (یا واگذاری) یک اختراع یعنی انتقال مالکیت، در حالیکه اجازه بهره برداری به معنی فقط صدور اجازه استفاده از اختراع مورد نظر تحت شرایط مشخص است.

دسترسی به فناوری از طریق لیسانس دو جانبه: اگر شرکت شما به فناوری متعلق به سایرین علاقمند است میتوانید از اختراعات شرکت تان برای مذاکره در خصوص موافقت نامه های لیسانس دو جانبه استفاده کنید که از طریق آن شرکت شما و طرف مقابل موافقت میکنند به یکدیگر اجازه دهند یک یا چند اختراع از اختراعات خود را تحت شرایط مقرر در موافقت نامه استفاده کنند.

دسترسی به بازارهای جدید: تفویض اجازه بهره برداری از اختراعات (یا حتی تقاضانامه های ثبت نشده) به سایرین ممکن است باعث شود به بازارهای جدیدی دسترسی پیدا کنید که درغیر اینصورت نمیتوانستید به آنها دسترسی داشته باشید. به این منظور، اختراع باید در بازارهای خارجی مربوط نیز حمایت شود.

خطر کمتر نقص حق: با بدست آوردن حمایت از اختراع خود قادر خواهید بود از اینکه سایرین همان اختراع را ثبت کنند جلوگیری کنید و همچنین احتمال نقض حقوق سایرین را هنگام بهره برداری تجاری از محصولاتان را کاهش دهید. ضمن اینکه یک اختراع به خودی خود آزادی استفاده بوجود نمی آورد، ولی از اینکه سایرین همان اختراع یا مشابه آنرا ثبت کنند جلوگیری میکند و این دلیل معقول را ارائه میدهد که اختراعی که شما ثبت کرده اید جدید است و بطور چشمگیر از سابقه افشاء قبلی تفاوت دارد.

توانایی بیشتر برای دریافت وام و/یا جمع آوری منابع مالی با نرخ معقول بهره: مالکیت اختراع (یا اجازه بهره برداری از اختراع متعلق به اشخاص ثالث) ممکن است توانائی شما برای جمع آوری منابع مالی و سرمایه برای عرضه محصول به بازار را افزایش دهد. در برخی بخشها (مثلاً بیوتکنولوژی)، اغلب لازم است اختراعات قوی داشته باشید تا سرمایه گذاران را جذب کنید.

ابزاری قدرتمند برای اقدام قانونی علیه تقلیدکنندگان و سوءاستفاده کنندگان: به منظور اجرای مؤثر حق انحصاری حاصل از ثبت یک اختراع ممکن است گاهی لازم باشد به راههای قانونی و طرح دعوی متوسل شوید یا توجه اشخاصی که حقوق اختراع شما را نقض میکنند به حقوق اختراع هایتان جلب کنید. مالکیت یک اختراع بطور قابل ملاحظه ای توانائی شما برای طرح دعوی بطور موفقیت آمیز علیه کپی کنندگان و تقلید کنندگان محصولی که بعنوان اختراع ثبت شده است را افزایش میدهد.

وجه مثبت شرکت شما: شرکای تجاری، سرمایه گذاران، سهامداران و مشتریان ممکن است اختراعاتی شما را به عنوان نشانه ای از سطح بالای مهارت و دانش، تخصص و ظرفیت فناوری شرکت شما تلقی کنند. هنگام جمع آوری منابع مالی، یافتن شرکای تجاری و ارتقای وجهه و ارزش بازاری شرکت شما ممکن است مفید باشد. برخی شرکتهای اختراعات خود را در آگهی های تبلیغاتی درج میکنند تا وجهه نوآورانه در نظر عموم بوجود آورند.

برای حمایت از محصولات شما چه ابزار قانونی دیگری وجود دارند؟

این راهنما برای اختراعات متمرکز است. با اینحال، بسته به محصول مورد نظر، ممکن است حقوق مالکیت معنوی دیگری هم وجود داشته باشند که برای حمایت و ویژگیهای مختلف یک محصول نوآورانه مناسب باشند، این حقوق شامل موارد زیر هستند:

مدل های مصرفی: (که همچنین به اختراع های کوتاه مدت، اختراعات کوچک یا اختراع های نوآورانه معروف هستند). در بسیاری از کشورها، برخی شکلهای اختراع های جزئی یا تغییرات کوچک محصولات موجود بعنوان مدلهای مصرفی مطرح شده و تحت عنوان حقوق مرتبط با مدل های مصرفی قابل حمایت هستند.

اسرار تجاری: اطلاعات سری تجاری ممکن است از حمایت طبق اسرار تجاری برخوردار شوند مادامیکه:

- برای سایر افرادی که با این نوع اطلاعات سرو کار دارند بطور کلی شناخته شده نباشد.

- دارای ارزش تجاری است چون سری است.

- مالک آن گامهای معقولی برداشته است تا آنرا سری نگه دارد (برای مثال محدود کردن دسترسی به این نوع اطلاعات بر اساس نیاز به دانستن و انعقاد موافقتنامه های سری بودن و عدم افشاء).

طرحهای صنعتی: حق انحصاری در خصوص ویژگیهای تزئینی و زیبایی شناختی یک محصول را میتوان از طریق حمایت از طرحهای صنعتی بدست آورد که در برخی کشورها طرحهای اختراعی نامیده میشوند.

علائم تجاری: حمایت از علامت تجاری برای نشانهای متمایز کننده که صفت مشخصه دارند و برای تشخیص محصولات یک شرکت از محصولات سایر شرکتهای بکار میروند حق انحصاری بوجود می آورد.

کپی رایت و حقوق مرتبط: آثار ادبی و هنری اصیل یا کپی رایت و حقوق مرتبط قابل حمایت هستند. حمایت تحت کپی رایت برای طیف گسترده ای از آثار شامل برنامه های رایانه ای کاربرد دارد.

گونه های جدید گیاهی: در بسیاری از کشورها، پرورش دهنده گونه جدید گیاهی که الزامات جدید بودن، متمایز بودن، وحدت و ثبات را رعایت کرده باشد و دارای نام مناسب باشد میتواند به عنوان «حقوق پرورش دهندگان گیاه» مورد حمایت قرار بگیرد. برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص حمایت از گونه های جدید گیاهی به www.upov.int

مراجعه نمایید.

طرح چیدمان (یا توپوگرافی) مدارهای یکپارچه: ممکن است قادر باشید برای طرح چیدمان (یا توپوگرافی) اصیل یک مدار یکپارچه که در ریز تراشه ها و تراشه های نیمه رسانا بکار میروند حمایت لازم را کسب کنید. این نوع حمایت ممکن است محصول نهائی که طرح چیدمان در آن گنجانده شده است را نیز شامل شود.

مزایای ثبت اختراع

۱. امکان فروش گواهی ثبت اختراع بعنوان حق امتیاز انحصاری تولید
۲. امکان عضویت در بنیاد ملی نخبگان و استفاده از تسهیلات اعطایی
۳. امکان استفاده از تسهیلات خدمت سربازی (کسری، گذراندن خدمت در مراکز تحقیقاتی یا نزدیک محل سکونت و ...)
۴. معادل امتیاز با مقاله ISI برای پذیرش، ترفیع و ارتقاء
۵. سریعتر بودن فرایند ثبت اختراع از چاپ مقاله
۶. قابلیت ترجمه برای ارائه به دانشگاهها و سازمانهای خارجی
۷. امکان تأسیس شرکت دانش بنیان دانشگاهی یا موضوع اختراع. نکته: هر طرح پژوهشی یا کار فنی که در شرکت، مؤسسه یا دانشگاه انجام می شود شرعا و قانونا باید با مالکیت همان سازمان به ثبت برسد.
۸. اقدام به تولید بدون دغدغه و نگرانی از اعتراض بقیه
۹. الزامی بودن در بسیاری از قراردادهای فروش دانش فنی یا حضور در فن بازارها
۱۰. تأثیر مثبت در دانش بنیان شدن شرکتهای
۱۱. امکان شرکت در جشنوارهها و مسابقات ملی و بین المللی اختراعات و نوآوریها

چه اختراعاتی قابل ثبت هستند؟

جدید باشد (در سطح دنیا تازگی داشته باشد).

شامل گام اختراعی باشد (شرط مصرف).

نوآوری داشته باشد (خلاقانه باشد).

کاربرد صنعتی داشته باشد (منظور قابل ساختن باشد). فقط در حد طرح و ایده نباشد و قابل ساخت یا استفاده در صنعت باشد.

اختراعات غیر قابل ثبت

اختراع باید کاملاً ابتکاری باشد بطوری که به ابزارها و محصولات قبلی بطور کامل متفاوت باشد. اما این امر کافی نیست و باید قابلیت ثبت نیز داشته باشد. در بیشتر قوانین ملی یا منطقه ای اختراعات در همه حوزه‌های صنعت، بیشتر اختراعات قابلیت ثبت دارند مگر اینکه قانون گذار برخی موارد ذکر کرده باشد که برخی از آنها، قابلیت ثبت نداشته باشند. موارد زیر از حیث حمایت از اختراع خارج است:

۱ - کشفیات، نظریه‌های علمی، روشهای ریاضی و آثار هنری

۲ - طرحها و قواعد یا روشهای انجام کار تجاری و سایر فعالیتهای ذهنی و اجتماعی

۳ - روشهای تشخیص و معالجه بیماریهای انسان یا حیوان

۴ - منابع ژنتیک و اجزاء ژنتیک تشکیل دهنده آنها و همچنین فرآیندهای بیولوژیک تولید آنها

۵ - آنچه قبلاً در فنون و صنایع پیش‌بینی شده باشد.

فن یا صنعت قبلی عبارت است از هر چیزی که در نقطه‌ای از جهان از طریق انتشار کتبی یا شفاهی یا از طریق استفاده عملی و یا هر طریق دیگر، قبل از تقاضا و یا در موارد حق تقدم ناشی از اظهارنامه ثبت اختراع، افشاء شده باشد.

۶- اختراعاتی که بهره‌برداری از آنها خلاف موازین شرعی یا نظم عمومی و اخلاق حسنه باشد.

۷- ابتکاراتی که دارای نتیجه صنعتی یا فلاحتی نباشد، قابل ثبت نخواهند بود. برای مثال فرضیه‌هایی که برای نور خورشید ارائه می‌شود و یا کشفیاتی که در ستاره‌ها انجام می‌شود.

۸- مواردی که از قبل در طبیعت موجود است.

۹- قواعد و روشها از قبیل روش انجام تجارت، فعالیت ذهنی، بازی و نرم افزار رایانه ای فاقد اثر فنی و ...

۱۰- اختراعی که مخالف بهداشت عمومی باشد.

۱۱- ثبت اختراع برای نقشه‌های مالی امکان پذیر نیست.

جدید بودن یک ابداع چگونه احراز می‌شود؟

یک ابداع در صورتی جدید است که بخشی از سابقه افشاء قبلی نباشد. بطور کلی، سابقه افشاء قبلی یعنی تمام دانش فنی مربوط که در تمام نقاط جهان قبل از اولین تاریخ تسلیم تقاضانامه ثبت اختراع مورد نظر در دسترس عموم قرار داشته باشد. سابقه افشاء قبلی، علاوه بر سایر مسائل، شامل اختراعات، تقاضانامه‌های ثبت اختراع و انواع مختلف نشریات غیر اختراعی است.

کشورهای مختلف برای سابقه افشاء قبلی تعاریف متفاوت دارند. در بسیاری از کشورها، هر نوع اطلاعات که برای عموم در هر نقطه از جهان بصورت کتبی، مکالمه شفاهی، از طریق نمایش یا استفاده عموم افشاء شده باشد، سابقه افشاء قبلی محسوب خواهد شد. در نتیجه، انتشار و ابداع در یک مجله علمی، ارائه آن در یک کنفرانس، استفاده آن در تجارت، نشان دادن آن در کاتالوگ شرکت در واقع فعالیت‌هایی هستند که میتوانند جدید بودن ابداع را از بین ببرند و آن را غیر قابل ثبت کنند. جلوگیری از افشاء تصادفی ابداع قبل از تسلیم تقاضانامه ثبت اختراع نیز امری مهم است. مشاوره با یک وکیل صالح ثبت اختراعات برای تعیین دقیق اینکه چه چیزی افشاء قبلی محسوب میشود اغلب امری حیاتی است. سابقه افشاء قبلی اغلب سابقه افشاء قبلی محرمانه مانند تقاضانامه‌های ثبت اختراع ثبت نشده منتشر نشده را شامل میشوند به این شرط که متعاقباً منتشر شوند.

چه زمان میتوان گفت که ابداع مورد نظر حاوی گام اختراعی است؟

یک ابداع در صورتی حاوی گام اختراعی (یا غیر بدیهی) خواهد بود که با در نظر گرفتن سابقه افشاء قبلی، ابداع مورد نظر برای شخصی که در رشته خاص فناوری مهارت دارد امری بدیهی نباشد. شرط عدم بدیهی بودن بمنظور تضمین این است که اختراعات فقط برای دستاوردهایی که واقعاً نوآورانه و خلاقانه هستند ثبت شوند و نه برای مواردی که شخصی با مهارتهای عادی در رشته مورد نظر بتواند به آسانی از آنچه که موجود است استنتاج کند.

برخی نمونه‌های آنچه که نمی‌تواند نوآورانه باشد و در آراء قبلی دادگاهها در برخی کشورها اعلام شده است عبارتند از: تغییر صرفاً اندازه، قابل حمل کردن یک محصول، معکوس کردن قطعات، تغییر مواد یا جایگزین کردن بوسیله یک عملکرد یا قطعه معادل.

منظور از قابلیت کاربرد در صنعت چیست؟

بمنظور اینکه یک اختراع قابل ثبت باشد، باید بتوان آن را در صنعت برای مقاصد تجاری استفاده کرد. این اختراع نمی تواند صرفاً یک پدیده نظری باشد که مفید است و باید برخی فوائد عملی ارائه دهد. واژه «صنعتی» در اینجا به معنی گسترده آن است و هر چیزی که صرفاً فعالیتی فکری یا زیباشناختی باشد را در برنمی گیرد و برای مثال، شامل کشاورزی است. در برخی کشورها، بجای کاربرد صنعتی، مصرف معیار است. شرط مصرف برای اختراع های مربوط به تواتر ژنتیک اهمیت ویژه ای پیدا کرده است چون مصرف آنها هنگام تسلیم تقاضانامه ممکن است شناخته شود.

شرط افشاء چیست؟

طبق قوانین ملی بسیاری از کشورها، تقاضانامه ثبت اختراع باید ابداع مورد نظر را افشاء کند و این افشاء باید بطور واضح و کامل باشد تا شخصی که در رشته فنی مورد نظر مهارت دارد بتواند آنرا انجام دهد. در برخی کشورها، قانون ثبت اختراع مقرر میکند که متقاضی بهترین روش انجام اختراع را افشاء کند. برای اختراعاتی که شامل میکروارگانیزمها هستند، بسیاری از کشورها مقرر کرده اند که میکروارگانیزم باید به یک موسسه معتبر امانت دار سپرده شود.

اختراعات در علوم زیستی

در سالهای اخیر، تعداد اختراعات در زمینه علوم زیستی افزایش چشمگیری داشته اند (بویژه در بیوتکنولوژی) و اختلافات چشمگیر بین کشورها در خصوص مواردیکه بعنوان اختراع قابل ثبت هستند ظاهر شده اند. تقریباً تمام کشورها ثبت ابداعاتی که شامل میکروارگانیزمها هستند را اجازه میدهند و سپردن نمونه ای از ارگانیزم به موسسه ای معتبر را زمانی مقرر میکنند که میکروارگانیزم هنوز در دسترس عموم قرار ندارد و نمیتوان آنرا بطور صحیح به طریق دیگری توصیف کرد. بسیاری از کشورها حیوانات و گیاهان را از مواردیکه بعنوان اختراع قابل ثبت هستند حذف کرده اند ولی اجازه میدهند مواد بیولوژیک که از محیط زیست طبیعی شان جدا شده یا تصفیه شده اند یا بوسیله فرآیند فنی تولید شده اند ثبت شوند. قوانین داخلی کشورها فهرست برخی ابداعات خاص که قابل ثبت نیستند را ارائه میکنند از قبیل فرآیندهای شبیه سازی انسان یا فرآیند تغییر هویت ژنتیک خط جرمی انسانها. بنابر قوانین هر کشور، گونه های جدید گیاهی تحت سیستم اختراع یا با سیستم خاص حمایت گونه های جدید گیاهی حمایت میشوند (برای کسب اطلاعات بیشتر به www.upov.int مراجعه شود) یا با ترکیب هر دو آنها مورد حمایت قرار میگیرند.

مخترع کیست و چه کسی از حقوق ناشی از ثبت اختراع برخوردار است؟

شخصی که اختراع را انجام داده باشد، مخترع نامیده میشود در حالیکه شخصی (یا شرکتی) که تقاضانامه اختراع را تسلیم میکند متقاضی یا مالک نامیده میشود. با اینکه در برخی موارد ممکن است مخترع همان متقاضی باشد، اغلب این دو اشخاص متفاوت هستند، متقاضی اغلب شرکت یا موسسه تحقیقاتی است که مخترع را استخدام کرده است. موارد زیر تجزیه و تحلیل بیشتر موضوع را تحت تاثیر قرار میدهند:

اختراعات مستخدم: در بسیاری از کشورها، اختراعاتی که در طی دوره استخدام انجام میشوند بطور خودکار به کارفرما منتقل میشوند. در برخی کشورها، این فقط در مواردی است که مراتب در قرارداد استخدام قید شده باشد. در برخی موارد، (مثلاً) اگر قرارداد استخدام وجود نداشته باشد) مخترع میتواند حق بهره برداری از اختراع را برای خود حفظ کند ولی کارفرما از حق انحصاری بهره برداری از اختراع برای مقاصد داخلی خود برخوردار است (حقوق فروشگاهی نامیده میشود). باید در خصوص قوانین خاص کشور شما اطلاعات لازم را کسب کنید تا مطمئن شوید قراردادهای استخدام مسائل مالکیت اختراعات انجام شده توسط کارکنان را نیز دربرگیرند تا از اختلاف آتی اجتناب شود.

پیمانکاران مستقل: در بسیاری از کشورها، پیمانکار مستقل که برای تهیه محصول یا فرآیند جدید توسط شرکتی استخدام شده است مالک تمام حقوق متعلق به اختراع است مگر اینکه خلاف آن به صراحت ذکر شده باشد. این یعنی، مگر اینکه پیمانکار موافقت نامه کتبی با شرکت داشته باشد که بموجب آن اختراع مورد نظر به آن شرکت انتقال یابد، بطور کلی شرکت مذکور هیچ حق مالکیت آنچه که تهیه شده است را نخواهد داشت حتی اگر هزینه تهیه آن را نیز پرداخت کرده باشد.

مخترعین مشترک: هرگاه بیش از یک شخص بطور چشمگیر در ایجاد و تحقق یک ابداع نقش داشته باشند، باید با آنها بعنوان مخترعین مشترک رفتار شود و عین مراتب مذکور در تقاضانامه ثبت اختراع قید شود. اگر مخترعین مشترک همان متقاضیان باشند، اختراع بطور مشترک بنام همه آنها ثبت خواهد شد.

مالکین مشترک: شرکتها و نهادهای مختلف در خصوص بهره برداری از و اجرای حقوق اختراع ثبت شده که متعلق به بیش از یک شخص هستند قوانین متفاوت دارند. در برخی موارد، هیچیک از مالکین بدون اجازه سایر مالکین به تنهایی نمیتواند اجازه بهره برداری از اختراع ثبت شده را به شخص ثالث تفویض نماید یا علیه اشخاص ثالث بدلیل نقض حق اقامه دعوی نماید.

اهمیت جستجو در پایگاه های داده های اختراعات

علاوه بر تعیین اینکه اختراعی قابل ثبت است، جستجوی بموقع و موثر در پایگاه داده های اختراعات می تواند اطلاعات بسیار مفید در مورد مسائل زیر در اختیار شما قرار دهد:

- فعالیتهای تحقیق و توسعه رقباى فعلی و آتی
- روندهای جاری در یک رشته خاص فناوری
- فناوریهای موجود برای دریافت اجازه بهره برداری از آنها
- تامین کنندگان، شرکای تجاری یا منابع محققین بالقوه
- بازارهای احتمالی در داخل و خارج
- اختراعات مربوط متعلق به سایرین برای تضمین اینکه محصول شما حقوق آنها را نقض نکند (آزادی عملکرد).
- اختراعات مربوط که مدت اعتبار آنها منقضی شده است و فناوری مورد نظر به مالکیت عموم درآمده است.
- توسعه جدید احتمالی بر اساس فناوریهای موجود

جستجو در سوابق افشاء قبلی را چگونه و کجا میتوانید انجام دهید؟

با اینکه دسترسی به اطلاعات اختراع بدلیل وجود اینترنت بطور چشمگیری آسانتر است، انجام جستجوی اختراع با کیفیت عالی کاری آسان نیست. اصطلاحات بکار رفته در اختراعات اغلب پیچیده و فهم آنها دشوار است و جستجوی تخصصی به دانش و مهارت قابل توجه نیاز دارد. ضمن اینکه جستجوی مقدماتی را میتوان بدون پرداخت پول در پایگاههای اختراعات برخط انجام داد، اکثر شرکتهائی که به اطلاعات اختراعات برای اتخاذ تصمیمات تجاری کلیدی نیاز دارند (مثلاً آیا ثبت اختراع را تقاضا کنند یا خیر) بطور کلی به خدمات متخصصان ثبت اختراع و یا کاربرد پایگاههای داده های تجاری پیچیده تر بستگی دارد.

جستجوی اولیه را میتوان با استفاده از واژه های کلیدی، طبقه بندی اختراعات یا سایر معیارهای جستجو انجام داد. سوابق افشاء قبلی که کشف شوند به استراتژی جستجویی که بکار رفته است، سیستم طبقه بندی مورد استفاده، مهارت فنی شخصی که جستجو را انجام می دهد و پایگاه داده هائی که بکار میرود بستگی دارد.

لینکهای جستجو ادعای اختراع:

پایگاه اطلاع رسانی اداره مالکیت فکری، ثبت اختراع و علائم تجاری: <http://iripo.ssaa.ir/>

سایت روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران: <http://www.rooznamehrasmi.ir/News/NewsList.aspx>

اداره پتنت اروپا: <http://www.epo.org/>

اداره پتنت کانادا: <http://www.ic.gc.ca/eic/site/cipointernet-internetopic.nsf/eng/Home>

اداره پتنت ژاپن: <https://www.jpo.go.jp/>

جستجوی اختراعات آمریکا: <https://www.uspto.gov/>

جستجوی اختراعات، علائم و طرحهای صنعتی ثبت شده در ایران: <http://iripo.ssaa.ir/Default.aspx?tabid=3535>

جستجوی اختراعات گوگل: https://www.google.com/?tbm=pts&gws_rd=ssl

منابع:

- 1- <http://hstp.ir/>
- 2- <http://www.ipiniran.com>
- 3- <http://www.patentiniran.ir>
- 4- <https://fa.wikipedia.org>
- 5- <http://iripo.ssaa.ir>
- 6- <https://www.sabt24.com>